

Nagy Éva

AZ ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT VÁLASZTÁSI RÉSZVÉTELE BRASSÓ MEGYÉBEN (1926–1937)

1. Az 1926-os választások

1926 februárjában Romániában közigazgatási (helyhatósági) választásokra került sor. A Magyar Párt vezetői bizalmas tárgyalásokat folytattak a Liberális Párttal, és az eredményekkel kecsegtető megbeszélések után a pártelnök, Ugron István felmondta az Alexandru Averescuval és Néppártjával (lényegében a liberálisok ellenében) előzetesen megkötött, az 1922-es több mint vitatott csucsai egyezményt megerősítő 1923-as paktumot. A választások után azonban a liberálisok négyéves kormányzati periódusa lejárt, és a király épp Averescut bízta meg kormányalakítással, amelynek következtében Ugron lemondott. A Magyar Párt elnökévé az addigi alelnököt, gróf dr. Bethlen Györgyöt (1888–1968) nevezték ki, aki Gyárfás Elemér közreműködésével a felmondott paktumot választási kartell formájában újította meg Averescuékkal (1926. április 21.).¹ Az ezt követő országos választásokon első ízben nyert alkalmazást az új (éppen Averescu ellenfelei, a liberálisok által kiötölt) választási törvény, melynek lényege az volt, hogy a tiszta aránylagosság szerint kijáró mandátumok felét annak a pártnak adományozta, mely elérte a leadott összes szavazatok számának 40%-át. A választást levezető Averescu Néppártja jellemző módon a szavazatok végösszegének 52,09%-át kapta, és bár igazi népszerűségnek nem örvendett, többségi kedvezményt és így kényelmes többséget biztosíthatott magának a parlamentben. A jelöltek jegyző huszonöt politikai alakulat közül csupán négy érte el országos szinten a 2%-nál magasabb arányszámot, amely alsóházi képviselőre jogosított. Az előző választásokon fölényesen győzedelmeskedő Nemzeti Liberális Párt ezúttal csupán tizenhat mandátumhoz jutott.²

Az új törvény Erdély és a többi részek törvényhozási képviseletét 122 képviselőben és 39 szenátorban állapította meg. Az erdélyi magyar lakosságot tehát 30,2%-os arányszáma alapján 37 képviselői és 12 szenatori hely illette volna meg.³ A kartell alapján viszont 15 képviselői és 13 szenatori helyet különítettek el a Magyar Pártnak, amelyből végül 15 kép-

viselőt sikerült bejuttatni és 12 szenátort.⁴ A kartellbe ugyancsak belépő Német Pártnak 8 képviselője lett.⁵ A kartell tehát jelentős pozícionyerést hozott a kisebbségi pártoknak a parlamentben, de a választások során történt súlyos visszaélések miatt a magyaroknak az erdélyi románsággal való ellentéte még jobban kiéleződött (utóbbiakat elsősorban Iuliu Maniunak az Erdélyben ezúttal fő vesztes Nemzeti Parasztpártja képviselte).⁶

2. Választási propaganda Brassó megyében

Az Országos Magyar Párt dr. Szele Bélát jelölte a Brassó megyei magyarság képviselőjévé. A választási törvény értelmében 1926. május 5-én már be volt nyújtva a román–magyar–szász megegyezés listája. A következők voltak a jelöltek a képviselőtisztviszagra: Ion Petrovici miniszter, Szele Béla és Fritz Konnerth. A szenatori helyre a jelölt Polonyi Arthúr volt.⁷

Szele Béla Brassóban született, 1878. november 4-én. A brassói római katolikus főgimnázium elvégzése után Kolozsváron jogot tanult. Marosvásárhelyen tette le az ügyvédi vizsgát, 1909-ben, 1896-ban kezdett újságíróskodni, 1913-tól ő lett a *Brassói Lapok* főszerkesztője. Korán lépett a közélet porondjára. Mind a megyénél, mind pedig a városnál az állandó választmánynak, közigazgatási bizottságnak tagja volt egészen a román impériumig. A *Brassói Iparos Ifjak Önképző Egyletében* mint alelnök, majd mint elnök fejtett ki munkásságot. 1909-ben ügyvezető elnöke lett a *Brassói Egységes Magyar Pártnak* az impériumváltásig, amikor a párt kénytelen volt működését megszüntetni. Az Országos Magyar Párt központi intézőbizottságának tagja és a Brassói Tagozatnak elnöke volt. 1923-ban ő kezdeményezte az Averescu-pártnal való tárgyalásokat, és a Magyar Párt megbízásából egyike volt azoknak, akik a(z) előző évi egyezmény alapján utóbbi csucsainak nevezett (tulajdonképpen bukaresti) paktumot megkötötték.⁸ 1926. május 9-én, vasárnap délelőtt indult el Szele Béla, az Országos Magyar Párt Brassó megyei képviselőjelöltje

¹ GYÖRGY Béla 2003, 215.

² SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 169.

³ SÜLYOK István – FRITZ László 1930, 22.

⁴ MIKÓ Imre 1941, 60.

⁵ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999.

⁶ MIKÓ Imre 1941, 60–61.

⁷ *Brassói Lapok*, 1926. május 5., 120. sz., 1.

⁸ *Brassói Lapok*, 1926. június 16., 131. sz., 5.

dr. Papp Endre hosszúfalusi ügyvéd, Köpe István hosszúfalusi birtokos és Joó Győző brassói rektor kíséretében Brassóból, hogy részt vegyenek az apácai, krizbai és barcaújfalusi magyar párti tagozatok létrehozásában, és hogy együtt a programbeszédet is megtartsák.

A Brassó felől érkező képviselőjelöltet és kísérőit a község határában az apácai földművesgazdák lovasbandériuma fogadta. A bandérium vezetője, Varga Ferenc – így a beszámoló – közvetlen melegségű, tömör beszéddel köszöntötte Szele Béla képviselőjelöltet. A község szélén, a Brassói utca végén felállított, orgonavirágokból készített díszkapunál Apáca választópolgárai teljes számmal jelentek meg, s hosszan tartó lelkes éljenzéssel üdvözölték az érkezőt. A gyűlés színhelye a Kúria udvar volt. Az alakuló gyűlést Mátis András volt községi jegyző nyitotta meg. Ez alkalommal egyben megalakult az Országos Magyar Párt apácai tagozata, amelynek elnökévé Mátis Andrást választották meg. Dr. Szele Béla az Országos Magyar Párt tagozatának megválasztása után tartotta meg programbeszédét, amely a következő pontokból állt:

- a közjogi alanyiságot feltétlenül el kell ismerni,
- a gyülekezési, a sajtó-, az egyesülési szabadságot kell követelni,
- a nők is kapják meg a választói jogot,
- a népakarat érvényesítésére a legszélesebb jogokat kell biztosítani,
- hagyják boldogulni az iparost és kereskedőt a maga módja és munkája szerint.

A következő programbeszédet Szele Béla Krizbán tartotta meg, és egyúttal megalakult a Magyar Párt krizbai tagozata is. Elnökké Szexti Kálmánt választották, alelnökké Sándor Istvánt, titkárrá Köncze Józsefet és pénztárossá Dezső Józsefet. Krizbát Barcaújfalu követte, ahol nagy tömeg várta az érkezőket. Nagy József községi tanácsos köszöntötte az érkező képviselőjelöltet. Szele Béla programbeszéde után megalakult a barcaújfalusi tagozat is, ahol Molnár Sándor evangélikus lelkészt választották elnökké, alelnökké Nagy Józsefet, titkárnak ifj. Balogh Józsefet, pénztárossá Sánta Mártont, ellenőrré pedig Fazakas Andrást.

Szele május 10-én folytatta Brassó megyei körútját. Bodola község szélén hatalmas diadalkapu alatt fogadta a község magyar népe az érkezőket. A népgyűlést, melyen gróf Mikes Zsigmond volt Brassó

megyei főispán és Béli Pál volt Háromszék megyei főjegyző is megjelent, a református lelkész hivatal udvarán Serester Tamás, bodolai református lelkész nyitotta meg. A népgyűlésen megalakult a bodolai tagozat, amelynek elnöke Serester Tamás református lelkész lett. A tagozat megválasztása után Szele Béla megtartotta programbeszédét, amelyet a népgyűlés végén Serester Tamás tagozati elnök a bodolai magyarság nevében megköszönt. A körút utolsó állomása Keresztvár volt, ahol a Brassó megyei képviselőjelöltet sokan várták. Hatalmas embertömeg gyülekezett a református templom előtti téren, ahol megalakult az Országos Magyar Párt keresztvári tagozata, elnökévé Kiss Endre református lelkészt választották meg. Szele Béla új formába öntve mondta el beszédét, melyben különösen a munkáskérdés kihangsúlyozását tartotta szükségesnek.⁹

Pár nap elteltével Szele Béla programbeszédét Tatrang, Pürkerec és Zajzon községekben tartotta meg. Megalakult az Országos Magyar Párt tatrangi és pürkereci tagozata is. A tatrangi tagozat elnökévé Szórády Lajos főesperest választották meg, és Pürkerecen a helyi tagozat elnöke Rab Mihály lett. Zajzonban Szele Béla a Konkordia nagytermében beszélt a magyarsághoz.¹⁰ Ezzel befejezte Brassó megyei körútját, és ezután már csak a választások napját várta.

Az 1926. március 27-én kihirdetett választójogi törvény 1. cikke értelmében Románia nagykorú (20. életévüket betöltött) férfipolgárai általános, egyenlő, közvetlen, kötelező és titkos szavazással, választókezületenként, a kisebbségi (arányos) képviselő és névjegyzékeslista-rendszer alapján megválasztották az egész országban 1926. május 25-re kitűzött napon a képviselőház 387 tagját.¹¹ A képviselőválasztások a kormánypárt és a vele kartellben levő kisebbségi pártok győzelmével végződtek. Brassó megyében 24 335 szavazóból 12 488-en (51,32%) a Néppártra szavaztak, ezt követte a Nemzeti-Parasztpárti Blokk 8906 (36,60%) szavazattal, a Nemzeti Liberális Párt csak 1322 (5,43%) szavazatot kapott. A képviselőjelöltek közül a megyében a következők jutottak mandátumhoz: Petrovici Ioan és Szele Béla a Néppárt és Voicu Nițescu a Nemzeti-Parasztpárti Blokk részéről. Fritz Konnerth (Néppárt), Iuliu Moldovan (Nemzeti-Parasztpárti Blokk) és Petru Debu (Nemzeti Parasztpárti-Blokk) lettek a póttagok.¹² A szenátusi választásokon Brassó megyében 13 019-en

⁹ *Brassói Lapok*, 1926. május 13., 105. sz., 3. A további választások során Csere Györgyöt választották közfelkiáltással alelnökké, titkárrá Csere Jánost, pénztárossá Bíró Imrét, ellenőrré Varga Ferencet, elnöki tanácsdagokká Elekes Sándort, Bölöni K. Ferencet, Orbán Jánost, intézőbizottsági tagokká: Deák Pált, Kispál Gergelyt, Imre Istvánt, Bölöni Jánost, Varga Istvánt, Gál Józsefet, Lázár Andrást, Márton Istvánt, Jakab Istvánt, Bartalis

Mártont, Simon Mihályt, id. Soós Jánost, ifj. Simon Andrást, Szabó Jánost, Bíró Józsefet, Simon Jánost, Márton Miklós, Bölöni Jánost, Oláh Istvánt.

¹⁰ *Brassói Lapok*, 1926. május 16., 107. sz., 1.

¹¹ *Magyar Kisebbség*, 1926. június, 13. sz., 280.

¹² *Monitorul Oficial*, 4. iunie 1926, 122. sz.

szavaztak. A legtöbb szavazatot Polony Arthúr kapta (7325), aki ezúton bekerült a szenátusba.

A másik két szenátorjelölt Victor Mateescu (Nemzeti Liberális Párt) és Iosif Blaga (Nemzeti-Parasztpárti Blokk) voltak, akik nem jutottak mandátumhoz.¹³ 1926. június 4-én, a kamarai és szenátusi választásokat követve zajlott le Brassó megyében a megyei tanács tagjainak a megválasztása is. Brassó város magyar és szász választói a törvény értelmében nem vehettek részt a megyei tanács tagjainak a választásán, de a falvak választói annál pompásabban megállták helyüket.

A tizennyolc szavazókörben reggel nyolc órakor kezdődött meg a szavazás, és délután a legtöbb szavazókörben be is fejeződött a választás, úgy, hogy estére már megvoltak az eredmények, melyek újabb fényes győzelmet hoztak a kartelles magyar–szász–román listának. A 25 722 szavazatra jogosítottból 14 200 választó szavazott, amelyből 8720 a magyar–szász–román lista jelöltjeire. E győzelem folytán Brassó megye magyar és szász tanácsosai a következők lettek: dr. Papp Endre hosszúfalusi ügyvéd, a brassói magyar evangélikus egyházközség felügyelője, Mátis András apácai fakereskedő, Barthos Béla, a Brassói Népbank igazgatója, Köpe István hosszúfalusi birtokos, dr. Kozma Miklós csernátfalusi ügyvéd, ifj. Bálint András polgári iskolai igazgató (bácsfalusi lakos), dr. Depner Vilmos, Weinhold Henrik, dr. Stephani Vilmos, Foith Mihály, Schmidts György, Sedders András és Berger Márton; a kormányt támogató románok közül pedig dr. Ioan Crișan, Vlad Constantin, dr. Spiridon Boita, Alexandru Moroiuanu, Vasile Beditianu és Aurel Capatina.

A parlament megalakulása előtti két hétben több hír terjedt arról, hogy Szele Béla és Barabás Béla mandátumát nem fogják igazolni. A Szele Béla esetében azért nem, mivel az ő igazgatásában megjelenő *Brassói Lapok* egy 1916. évi számában erőteljes kritika hangzott el az akkor ellenség Romániáról, az utóbbiét azért nem, mivel a híres politikus állítólag sértően szólt a románokról.¹⁴ Szele Béla brassói képviselő ellen Valer Pop, cuzista képviselő és Voicu Nițescu (a későbbi Nemzeti Párti igazságügyminiszter) vezették a támadást. A sajtóban erős hadjáratot indítottak mandátuma megsemmisítésének érdekében, ugyanakkor az utcát és az egyetemi ifjúságot is megmozgatták, ezzel valóban elérve Szele Béla, a csucsai paktum egyik létrehozója mandátumának megsemmisítését.¹⁵

3. A liberális terror jegyében lezajlott választások

1927-ben Averescut a liberálisok lemondatták, és még egyszer átvették a hatalmat. Júniusban Bethlen György csak Hans Otto Roth-tal, a német párt vezetőjével írhatott alá választási kartellt.¹⁶ Az 1927. július 7. és 10. közötti, a liberálisok levezenyelt választás az 1922. évi választási terror jegyében zajlott le. Az 1926. májusi választáson az Averescu kormánypárt több mint 280 képviselőt hozott be, a liberálisok pedig tizenötöt. A Brătianu–Duca-féle választáson a liberálisok 314 mandátumot szereztek, az Averescu-párt pedig egyetlen képviselőt sem tudott megválasztani. A Nemzeti Liberális Párt újabb választási győzelmet aratott az államapparátus kiadós támogatásával. Ehhez persze hozzáadandó a dr. Nicolae Lupu-féle Parasztpárt hozzájárulása, mert a liberálisok vele együtt indultak választási kartellben, és biztosítottak is neki huszonnyolc helyet az alsóházban. A Néppárt számára viszont a választás valóságos katasztrófát jelentett.¹⁷

Az Országos Magyar Párt is 1927-ben érte el a leggyengébb eredményt. A választások a visszaélések ellenére is tizenöt mandátumot eredményeztek a kisebbségi kartellnek, de ez 8:7 arányban oszlott meg a magyar és a német párt között (miközben körülbelül kétszer annyi magyar élt Romániában, mint amennyi német).¹⁸ A választást az ellenzéki vezető politikusok találoán jellemezték. Maniu ezeket mondta: „Az 1920, 1922. és 1926. évi óriási terrorral vezetett választások közül egyik sem hasonlítható a most lefolyt választásokhoz, mert ezekben a csendőrterror, az urnák rendszeres és nyílt ellopása és a bizalmi férfiak e célból való tömeges eltávolítása tervszerűen és kiszámított pontossággal történt, úgy, hogy mindezek csakis az öntudatos központi vezetésre és jól megszervezett végrehajtó szervekre mutatnak rá”.¹⁹

Brassó megyében az Országos Magyar Párt Szabó Béni szücsmestert kérte fel, hogy képviselje a pártot a Brassó megyei szenátorválasztásokon, amit ő el is fogadott: *Az intézőbizottsági gyűlés alkalmával az Országos Magyar Párt kolozsvári tagozata részéről történt felkérésre képviselői jelöltséget vállaltam a Kolozs megyei választókerületben. A jelöléshez szükséges, közjegyző által hitelesített elfogadási nyilatkozatot ottlétem alkalmával adtam, mellékelten pedig küldöm a jelöléshez szintén szükséges erkölcsi bizonyítványt, melyet Brassó város polgármesteri hivatala 13289/1927. szám alatt adott ki. A jelöléssel kapcsolatos és reám eső költségek jegyzékét kérem majd címemre kifizetés végett elküldeni. Vagyok teljes tisztelettel: Szabó Béni.*²⁰

13 *Monitorul Oficial*, 5 iunie 1926, 123. sz.

14 *Brassói Lapok*, 1926. június 27., 141. sz., 2.

15 BÁRDI Nándor 1999, 258.

16 BÁRDI Nándor 1997, 42.

17 SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 179.

18 BÁRDI Nándor 1997, 42.

19 MIKÓ Imre 1941, 70–71.

20 KÁL, Fond 1283, doc. 8, f. 115–116.

1927. június 29-én a csendőrség megakadályozta a magyar jelöltek zajzoni, bodolai, keresztvári gyűléseinek megtartását. Brassó megye magyar kisebbségeinek képviselőjelöltje, Mátis András és szenátorjelöltje, Szabó Béni 1927. július 29-én Hétfaluban, Bodolán és Keresztváron akarták megtartani programbeszédüket, de a hatóságok minden eszközzel megakadályozták őket abban, hogy a néppel érintkezzenek.²¹ Július 3-án, vasárnap délelőtt, Hétfaluban viszont sikerrel jártak. A már kihirdetett gyűlés előtti napokon megindult a rohanás a brassói rendőrséghez, prefektushoz, községi elöljárósághoz, csendőrőrhöz, csendőrpáncsnoksághoz, hogy a gyűlés megtartásához szükséges engedélyt elnyerjék. A programbeszédre dr. Papp Endre ügyvéd megnyitója után került sor.²²

A liberális kormány az egész ország területén óriási terrort fejtett ki már a választásokat megelőző napokban. Brassó megyében a választásokkal kapcsolatban az első jogtalan lépések Hosszúfaluban történtek, ugyanis a csendőrség 1927. július 3-án és 4-én elkobozta a választói igazolványt azoktól a magyaroktól, akik aznap vették ki. Azokat, akik megtagadták ezt, a csendőrségre kísérték. Ezek között szerepeltek: Sipos Gaudi András, Dávid János, Miklós Márton, Pajor Samu, Kuti Mihály, Gaudi István, Vitályos Gábor és még körülbelül 30–40 személy. Bodolán és Zajzonban is eluralkodott a liberális terror, e két Brassó megyei faluban is megfosztották a magyarság egy részét a választói igazolványuktól.²³ A liberális ravaszág gondoskodott arról, hogy a polgárok egy része semmiesetre se jusson a leszavazás lehetőségéhez. Brassóban Bolgárszegben összesen hat szavazófülkét állítottak fel, Bolonyában pedig tízet, holott az előző években húsz-húsz fülszerű állott rendelkezésre.²⁴ A választásokat közvetlenül megelőző napon, július 6-án reggel három órakor letartóztatták Miklós István hosszúfalusi lakost, és házi őrizetbe vették dr. Papp Endre hosszúfalusi és dr. Kozma Miklós csernátfalusi ügyvédekkel, azzal az ürüggyel, hogy mindhármuk falára ki volt ragasztva a *Frații Maghera* plakát, amelyet maga a csendőrőrmester ragasztott ki a falakra, és dobott be mind a három udvarra is. A választások napján Hosszúfaluban a csendőrség már kora reggel az utcákon volt, hogy visszatartsa a magyar szavazókat a választásoktól.

A választási helyiségtől egy pár lépésnyire Ioan Butu liberális plakátot ragasztott. Ebéd előtt a román szavazók nagy része leszavazott, míg a magyar szavazók nagy része hátramaradt. Ekkor a munkából hazasiető magyar szavazókat egyszerűen nem engedték az urnákhoz, és aki a választói igazolványát nem akarta odaadni a csendőröknek, azt megverték, akár az utcán, akár a csendőrségen.²⁵ Földváron és Szászmagyaróson a választók tömege közül kiválasztották mindazokat, akikről feltételezték, hogy szintén liberálisok, s azokat előrebocsátották az urnákhoz. Szászmagyaróson a kisebbségi választók többsége nem szavazhatott le.²⁶

A szenátorválasztást megelőző napon másrészt letartóztatták Czimbora Samu magyarpárti bizalmi. A képviselőválasztásoknál történtek nem tartották vissza a magyarságot a szavazástól, de a szavazó urnákhoz vezető utak tele voltak csendőrökkel, és magyar szavazók csak véletlenül juthattak a választóhelyiség elé. A legtöbb magyart hazakergettek, aki pedig nem engedelmeskedett, azt véresre vertek, mint például Györgybiro Tivadar türkösi lakost. Súlyosan bántalmazták Seának Gyula vármegyei levéltárost, Vajda Györgyöt, Lőrincz János hosszúfalusi lakosokat és másokat is. A zajzoni szavazókörből hasonló eseményeket jeleztek a beszámolók.²⁷

A képviselőválasztásokon végül Brassó megyében 21 190-en szavaztak le, melyből 5108-an (24,11%) a magyar–szász kartellre szavaztak. A következők voltak a megválasztottak: Alexandru Lapedatu a liberális párt részéről, Voicu Nițescu a parasztpárt részéről és Fritz Konnerth a magyar–német kartell részéről. Mátis András nem jutott mandátumhoz.²⁸ A szenátorválasztáson Brassó megyében 8373-an szavaztak le. Ion Ionică liberális párti jutott szenatori mandátumhoz 5959 szavazattal, viszont Szabó Béni, aki a német–magyar kartell képviselte, nem.²⁹

4. Az Országos Magyar Párt önálló listája, 1928

1928-tól kezdődően az Országos Magyar Párt egyedül indult a választásokon.³⁰ A brassói tagozat 1928. november 19-én tartott értekezletén Szabó Béni ipartestületi elnököt és Mátis András volt jegyző, fakereskedő jelöltetését javasolták. A brassói tagozat gyűlését az összes magyar tagozatokkal

²¹ *Brassói Lapok*, 1927. július 2., 145. sz., 2.

²² *Brassói Lapok*, 1927. július 6., 148. sz., 1.

²³ *Magyar Kisebbség*, 1927. szeptember, 17. sz., 613.

²⁴ *Brassói Lapok*, 1927. július 9., 151.sz., 1.

²⁵ KÁL, Fond 1283, doc. 8, f. 115–116.

²⁶ *Brassói Lapok*, 1927. július 10., 152. sz., 1.

²⁷ KÁL, Fond 1283, doc. 8, f. 117.

²⁸ *Monitorul Oficial*, nr. 142, 14 iulie 1927. Póttagok: Vasile

Glajariu (Liberális Párt), Nicolae Stinghie (Liberális Párt), Petru Debu (Parasztpárt), Dumitru Dimitriu (Parasztpárt), Mátis András (Német–Magyar Kartell), Zerbes Mihály (Német–Magyar Kartell).

²⁹ Uo., nr. 144, 16 iulie 1927, Dr. Valer Negrilă (Néppárt) 166 szavazatot kapott, Szabó Béni (Magyar–Német Kartell) 544-et és dr. Iosif Blaga (Parasztpárt) 1605-öt.

³⁰ BÁRDI Nándor 1997, 42.

együttesen megtartott nagygyűlés követte. Ezen a gyűlésen Péter Antal apátplébános elnökölt. A nagygyűlés egyhangú határozattal elfogadta Szabó Béni és Mátis András jelöltetését.³¹ Pénteken, november 23-án teljes létszámban gyűlt össze az Országos Magyar Párt, és megszavazták azt is, hogy önálló listával induljanak a választásokon. Az intézőbizottság a tagozatok javaslatai alapján állította össze a jelölőlistákat. Ezek után Brassó megye jelöltjei Szabó Béni és Mátis András voltak, a harmadikról a tagozat kellett döntsön.³²

1928. december 3-án megkezdődött a Magyar Párt Brassó megyei választási propagandája.³³ Egykét incidenstől eltekintve, országszerte rendben zajlottak le a választások. Az 1928-as választások voltak az első szabad, teljesen tiszta, terrormentes választások Romániában. Végleges eredményük előtt a kormány két próbaszámlálást rendezett. Az első számlálást 25 megye szavazataiból ejtették meg, és a következő átlag jött ki: Nemzeti Parasztpárt 77,13%, Liberális Párt 5,12%, Averescu–Iorga-párt 2,09%, Cuza-párt 1,41%, Dolgozók Blokkja 0,92%, Magyar Párt 12,82%, Lupu-párt 1,91%. Ezután a kormány egy másik próbaszámlálást is rendezett 15 megyének a szavazataiból, amikor a következő százalékarány jött ki: Nemzeti Parasztpárt 73,45%, Liberális Párt 4,69%, Averescu–Iorga-párt 1,91%, Cuza-párt 1,72%, Dolgozók Blokkja 0,89%, Magyar Párt 19,96%, Lupu-párt 1,30%.³⁴ Az 1928. decemberi választások végül a következő eredményekkel zárultak: Nemzeti Parasztpárt 77,76%, Nemzeti Liberális Párt 6,55%, Országos Magyar Párt 6,08%, Parasztpárt (dr. Nicolae Lupu) 2,48%, Néppárt és a Nemzeti Párt kartellje 2,48%, Munkás-Paraszt

Blokk 1,35%, L. A. N. C 1,14%.³⁵ 1928. decemberben lajstromos szavazással és a többségi pártnak 50%-os prémium biztosításával 387 képviselő és 204 szenátor közé 16 magyar képviselő és 6 magyar szenátor került be a román parlamentbe.³⁶ Az Országos Magyar Párt 172 699 szavazatot kapott. Brassó megyében a 28 340 szavazóból 17,27%, tehát 4893 a Magyar Pártra szavazott, minek következtében Szabó Béni szűcsmester mandátumhoz jutott.³⁷ Az 1928-as választások alkalmával a Magyar Párt tízezerrel több szavazatot kapott, mint 1927-ben, amikor a Német Párttal kartellt alkotott.

A Magyar Párt az országban leadott szavazatoknak majdnem nyolcvan százalékát elnyerő Nemzeti Parasztpárt mögött és a csúfos vereséget szenvedett liberálisok előtt a román parlament második legnagyobb pártja lett.³⁸ A Magyar Párt parlamenti csoportjának 1928. december 28-án tartott gyűlésén az elnök, Bethlen György elégtétellel állapította meg, hogy a romániai magyarság milyen hűségesen kitartott a Magyar Párt zászlója mellett a lezajlott általános választások során.³⁹ 1930-ban került sor az első valódi népszámlálásra az első világháború után Románia területén, ez december 29-re esett.⁴⁰ Az 1930. évi népszámlálás községenkénti nemzetiségi adatait azonban csak 1938-ban hozták nyilvánosságra.⁴¹ Az összeírást nemzetiség és az anyanyelv szerint végezték. Eszerint az egész ország főbb nemzetiségeinek a megoszlása a következő volt: 18 057 028 lakosból (100%) 12 981 324 (71,9%) román, 1 425 507 (7,9%) magyar, 745 421 (4,1%) német, 728 115 (4%) zsidó.⁴² Brassó összlakossága 1930-ban 59 234 lélek volt, amelyből 23 279 (39,3%) magyar, a szászok a város 22%-át tették ki (13 031), a románok pedig

³¹ *Brassói Lapok*, 1928. november 23., 268. sz., 1.

³² Uo., 3.

³³ *Brassói Lapok*, 1928. december 3., 277. sz.

³⁴ *Brassói Lapok*, 1928. december 15. A próbamegyék az első számláláskor a következők voltak: Alsó-Fehér, Bacău, Bihar, Brassó, Caliacra, Câmpina, Csík, Dâmbovița, Dorohoi, Fogaras, Fălticeni, Hotin, Hunyad, Ismail, Muscel, Naszód, Olt, Orhei, Szörény, Szeben, Rosinet, Suceava, Kis-Küküllő, Háromszék. A második számlálást tizenöt megyében tartották és pedig: Bacău, Brassó, Csík, Dorohoi, Fogaras, Fălticeni, Hunyad, Ismail, Olt, Orhei, Szörény, Szeben, Storojinet, Kisküküllő, Háromszék.

³⁵ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 195.

³⁶ *Magyar Kisebbség*, 1939, 12. sz., 290.

³⁷ *Monitorul Oficial*, 18 decembrie 1928, 283. sz. Csík, Udvarhely és Háromszék megyében az Országos Magyar Párt elérte az általános többséget, minek következtében a három megye magyar tagozata összesen 7 mandátumhoz jutott (Csík 2, Udvarhely 3, Háromszék 2).

³⁸ MIKÓ Imre 1941, 87. Tizenhat magyar képviselő és hat szenátor jutott be a parlamentbe. A régiek közül képviselői mandátumot szerzett: Bethlen György, id. Barabás Béla, Jósika János, Laár Ferenc, Szentkereszty Béla, Farecz Béla, Paál Árpád, László

Dezso és Willer József. Újak: Biharban Hegedüs Nándor zsidó származású közíró, Brassóban Szabó Béni szűcsmester, aki mint a magyar kisiparosság követő sokáig egyetlen képviselő volt a román parlamentben, Háromszéken dr. Jakabffy Elemér, a Párt alelnöke és nemzetközi kongresszusokon állandó képviselője, Kis-Küküllőben ifj. Barabás Béla dicsőszentmártoni ügyvéd, Kolozsváron Vásárhelyi János tagozati elnök, református püspökhelyettes, Maros-Tordában dr. György József, esküt nem tett törvényszéki bíró, Udvarhelyen Abrudbányai Ede ügyvéd.

³⁹ KÁL, Fond 1283, 3/1927-1936, 131. Részvevők: Bethlen György, Fábíán László, Pál Gábor, Sándor József, Sebesi János szenátorok, György József, Jakabffy Elemér, Jósika János báró, László Dezso, Paál Árpád, Szabó Béni, Szentkereszty Béla báró, Vásárhelyi János és Willer József képviselők.

⁴⁰ FRITZ László 2000, 264.

⁴¹ MANUILA, Sabin 1938.

⁴² MIKÓ Imre 1941, 99. A magyarok tartományokként a következőképpen oszlottak meg: nemzetiség szerint Erdélyben 934 642, Bánságban 97 839, Máramarosban 320 795, Olténiában 2557, Havasalföldön 33 806, Dobruzsában 2194, Moldvában 20 964, Bessarábiában 829, Bukovinában 11 881.

19 370-en voltak (32,7%). A város magyarságának százalékos aránya 1920 óta 2%-kal emelkedett, pedig sokan elhagyták az országot Trianon után,⁴³ és Willer József 1931. február 6-i képviselőházi beszédében rámutatott a népszámlálással kapcsolatos visszaélésekre is.

5. Az 1931-es választások

A gazdasági válság kitörése felborította az egész termelést, s ez kihatott az összes tevékenységi ágazatra. A Nemzeti Parasztpárt kormányai minden igyekezetük dacára sem tudták helyrebillenteni a dolgokat. Ebben a kontextusban fokozottan megnövekedett az elégedetlenség, egyes polgári körök pedig a tekintélyuralmi kormányzati formák felé kezdtek tájékozódni, széles körű támadást indítva a politikai pártokra alapozó rendszer ellen.⁴⁴ 1931. április 4-én a Mironescu kormány benyújtotta lemondását.⁴⁵ Kétheti politikai válság után, 1931 áprilisában Nicolae Iorga elnöke alatt megalakult a Nemzeti Unió kormánya. A kabinet összetételét II. Károly király határozta meg. A király és párthívei elképzelése szerint az 1931. júniusi választásoknak a politikai pártok csődjét kellett volna szentesíteniük, és utat nyitaniuk egy olyan rendszer számára, amelyben az uralkodó az elsőleges szerep.⁴⁶ A kormányalakításban Nicolae Iorga maga mellé vette Románia két legjobb közgazdászát, az öreg és cinikus C. Argetoianut és a fiatal és tetterős M. Manoilescut. Így alakult meg az úgynevezett „szakértők vagy személyiségek kormánya”, mely a parlament feloszlatása után kiírta az országos választásokat. A Magyar Párt ismét önállóan indult a választási küzdelemben.⁴⁷

1931. május 26-án a Magyar Párt Brassó megyei jelöltjei, Szabó Béni, Sipos András lutheránus lelkész és Hettman Antal körútra indultak, hogy programbeszédüket megtartsák a Brassó megyei falvakban. Pünkösöd első napján Apácán, Krizbán és Barcaújfaluban jártak. Apácán Csere György üdvözlőbeszéde után Mátis András tagozati elnök köszöntötte a jelölteket és a velük együtt megjelent politikusokat. Szabó Béni, Papp Endre, Balázs Ferenc és Szele Béla beszédei után Varga Ferenc biztosította a Magyar Pártot, hogy Apáca magyarsága az Országos Magyar Párt jelöltjeire fog szavazni. A gyűlés Mátis András

zárószavaival ért véget. Krizbán lovasbandérium, csengőzene fogadta a faluszélen a magyar jelölteket. Barcaújfaluban viszont meglepetés érte Szabó Bényt és kíséreit. Délután öt órára volt kitűzve Preiszné vendéglőjének nagytermébe a brassói magyar jelöltek gyűlése. A barcaújfalusi magyarok korán gyülekezni kezdtek, és hamar a vendéglőbe érkeztek, ahová azonban liberálisok toppantak be, és beszédet kezdtek tartani. A magyar jelöltek megvárták, hogy a liberálisok fejezzék be mondanivalójukat, majd ők is szóhoz jutottak. Molnár Sándor evangélikus lelkész záróbeszédével ért véget a gyűlés.⁴⁸ A június elsejei képviselőválasztás és a június negyedikei szenátorválasztás a liberálisok hagyományos módszerei szerint folyt le.⁴⁹ Brassó megyében a legsúlyosabb választási visszaélés az volt, hogy a vasutasoktól elkobozták a választói igazolványokat, így ezáltal megakadályozták őket, hogy szavazzanak.⁵⁰ A Nemzeti Unió tulajdonképpen egység nélküli politikai mozaik volt, s így nem ellensúlyozhatta a főbb politikai pártokat. Egyébként a Nemzeti Unió sikerét a Nemzeti Liberális Párttal létrehozott választási kartell biztosította, cserébe a liberálisok fenntartott 73 alsóházi mandátumért. E kartellnek köszönhetően a Nemzeti Liberális Párt ismét a politikai élet élvonalába került.⁵¹

A Magyar Párt 139 003 szavazatot kapott a képviselőválasztásokon, amivel tíz képviselői mandátumhoz jutott. Brassó megyében 27 739 szavazatból 4201-et (15,14%) kapott a párt, és Szabó Béni másodsor jutott mandátumhoz.⁵² A szenátorválasztásokon Axente Banciut választották meg, a Nemzeti Unió részéről.⁵³

6. A Nemzeti Parasztpárt által megszervezett választások 1932-ben

A Iorga-kormány képtelennek bizonyult megküzdeni a gazdasági válság tetőzésekor Románia elé tornyosuló bonyolult és súlyos problémákkal. Másrészt II. Károly megértette, hogy politikai terveinek sikere érdekében több tapintatra és türelemre van szüksége. Épp ezért kitaró és hosszasan munkába kezdett, azzal a céllal, hogy felőrölje a főbb pártokat, magához edesgesen minél több politikust, és megteremtse a tekintélyuralmi rendszer bevezetését elősegítő hangulatot.

⁴³ RÓNAI András 1939,

in: <http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/0204/m020409.html>

⁴⁴ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 232.

⁴⁵ MIKÓ Imre 1941, 101.

⁴⁶ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 233.

⁴⁷ MIKÓ Imre 1941.

⁴⁸ *Brassói Lapok*, 1931. május 28., 118. sz., 1.

⁴⁹ MIKÓ Imre 1941, 102.

⁵⁰ *Brassói Lapok*, 1931. június 4., 124. sz., 2.

⁵¹ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 235.

⁵² *Monitorul Oficial*, 10 iunie 1931, 131. sz. Brassó megyében hárman jutottak képviselői mandátumhoz: Alexandru Lapedatu (Nemzeti Unió), Voicu Nițescu (Nemzeti Parasztpárt) és Szabó Béni (Magyar Párt). Póttagok Fritz Konner (Nemzeti Unió), Traian Meșian (Nemzeti Unió), Victor Braniște (Nemzeti Parasztpárt), dr. Victor Jinga (Nemzeti Parasztpárt), Papp Endre (Magyar Párt), Anton Hettman (Magyar Párt).

⁵³ *Monitorul Oficial*, 13 iunie 1931, 134. sz.

A Iorga-kabinet lemondása után a király újabb „Nemzeti Egységkormányt” próbált létrehozni, de sikertelenül. Végül Alexandru Vaida-Voevod elnökleite alatt „választási kormány” alakult, amely tulajdonképpen a Nemzeti Parasztpárt kabinetje volt, és ez és megszervezte az 1932. júliusi választásokat, valamint az előzetes választási kampányt is. Július 26-án a következő eredményeket tették közzé: Nemzeti Parasztpárt 40,30%, Nemzeti Liberális Párt 13,63%, Nemzeti Liberális Párt (Gh. Brătianu) 6,53%, Parasztpárt (dr. Nicolae Lupu) 5,72%, L. A. N. C. 5,32 %, Magyar Párt 4,75%, Nemzeti Agrárpárt 3,64%, Szociáldemokrata Párt 3,38%, C. Z. Codreanu csoportosulása 2,37%, Nemzeti Unió 2,28%, Zsidó Párt 2,26 %, Néppárt 2,16%. A Nemzeti Parasztpárt első helyre került, de győzelme „borotvaélen táncolt”, mivelhogy alig 0,30%-al haladta túl a törvényes 40%-ot. A Nemzeti Liberális Párt a maga 28 mandátumával a második helyre került, amit a *Viitorul* című napilap „ragyogó győzelemnek” könyvelt el. Gheorghe Brătianu Nemzeti Liberális Pártja a liberális fiatalok nagy részének segítségével továbbra is harmadik maradt. A Néppárt újabb hanyatlást ért meg, amit elsősorban az 1932. áprilisi belső szakadás okozott, hiszen Octavian Goga csoportja Nemzeti Agrárpárt néven kivált, és nyolc helyet sikerült elérnie a parlamentben.⁵⁴

Brassó megyében a július 19-én lezajlott képviselőválasztás a Magyar Párt szép győzelmével záródott. A megyében a párt 4041 szavazatot kapott. A választási mérkőzésben a megye 47 091 szavazója közül 28 574 vett részt. Ebből a szászokkal egyesült kormánypárt kapott 14 241-et, a Magyar Párt 4041-et, az óliberálisok 3647-et, a szociáldemokraták 1573 szavazatot kaptak, a Lupu-párt 904-et, az újliberálisok és kommunisták kaptak 809-et, Averescuék 687-et, a konzervatívok 491-et, Gogáék 412-öt, a Zsidó Párt 346-ot, a Sfatul Negustoresc 303-at, a levitézlett Iorga-párt 182-öt, a független szocialisták pedig 129-et.⁵⁵ A szenátorválasztásokon is a kormánypárt jött ki győztesnek. A Magyar Párt 8 képviselői mandátumhoz jutott, ebből Brassó megyében Szabó Béni szerzett, már harmadszor

mandátumot.⁵⁶ Szabó Béni továbbra is a kisiparosok egyetlen képviselője maradt.

7. Liberális Párt által szervezett választások 1933-ban

A Nicolae Iorga elnökleite alatti „Nemzeti Unió” előtti és utáni nemzeti parasztpárti kormányok után 1933 novemberében a Nemzeti Liberális Párt vette át a hatalmat, és decemberben parlamenti választásokat szervezett. A listák bejegyzésének utolsó napján, 1933. december 9-én a minisztertanács elhatározta a Vaszgárda feloszlását, amennyiben az terrorista és törvényellenes tevékenységet folytat. Ez az aktus nyomot hagyott a választási kampányban, és súlyos politikai következményekkel járt.⁵⁷ A harmincas évek romániai politikai életét II. Károly király és a két nagy párt, valamint a Vaszgárda közötti harc határozta meg. Ebben a helyzetben a nemzetállam magyarságpolitikáját az antirevizíós mozgalomként identifikált, a magyarság pozícióinak megsemmisítését célul tűző gyakorlat jellemezte.

Az Magyar Párt mindvégig védekezésre kényszerült, a legotrombább vádakkal és a diszkriminatív törvényhozással szemben. Ezért a párt vezetői a kisebbségi kérdést mindenképpen ki akarták vonni romániai pártpolitikai küzdelmekből.⁵⁸

Románia lakossága 1933 decemberében újabb választásokra készült. Brassó megyében december 10-én dr. Péter Antal, Szabó Béni és Csia Pál a Magyar Párt nevében megbeszélést folytatott a megye prefektusával a választásokkal kapcsolatban. A prefektus kijelentette, hogy a Magyar Párt is teljes akciószabadsággal rendelkezhet. A prefektus biztosította a Magyar Párt vezetőségét, hogy az egész megyében korlátozás nélkül fejthetik ki propagandájukat.⁵⁹

Brassó megye képviselőjelöltjei, Szabó Béni szücsmester, Orbán János zajzoni kisgazda és kiskereskedő, dr. Ambrus Imre brassói római katolikus lelkész 1933. december 14-én délután fél hatkor Csernátfaluba tartották meg programbeszédüket. A gyűlés színhelye az Istók–Köpe-féle vendéglő volt, melynek több mint száz embert befogadó terme zsúfolásig megtelt, és azon kívül is sokan szorongtak.

⁵⁴ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 250–251.

⁵⁵ *Brassói Lapok*, 1932. július 20., 162. sz. Brassó város hat kerületében a főbb pártok szavazataránya a következő volt: Belvárosban kormánypárt 711, óliberálisok 87, Magyar Párt 302, Zsidó Párt 194, kommunista 32, szocialisták 42; Bolgárszegben kormánypárt 902, óliberálisok 262, Magyar Párt 229, szocialisták 217, kommunista 79, Zsidó Párt 24; Ó-Brassóban (Hosszú utcában) kormánypárt 502, óliberálisok 43, Magyar Párt 319, Zsidó Párt 34, kommunisták 105, szocialisták 87 + (Közép utcában) kormánypárt 550, óliberálisok 49, Magyar Párt 215, Zsidó Párt 12, kommunista 73, szocialista 78; Bolonyában (Zsák utcában) kormánypárt 310, óliberálisok 127, Magyar Párt 528,

Zsidó Párt 30, kommunista 185, szocialista 102 + (Vas utcában) kormánypárt 360, óliberálisok 131, Magyar Párt 388, Zsidó Párt 23, kommunista 161, szocialista 76.

⁵⁶ *Monitorul Oficial*, nr. 173, 1932. július 25. Brassó megyében a következők jutottak mandátumhoz: Voicu Nițescu (Nemzeti Parasztpárt), Fritz Connerth (Nemzeti Parasztpárt), Szabó Béni (Magyar Párt). Pótagok: Nicolae Precup (Nemzeti Parasztpárt), Sipos András (Magyar Párt), Kocsis Béla (Magyar Párt).

⁵⁷ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 275–279.

⁵⁸ BÁRDI Nándor 1997.

⁵⁹ *Brassói Lapok*, 1933. december 11., 285. sz. 9.

A gyűlésre érkező jelölteket a községi tűzoltózenekar zeneszóval köszöntötte. A gyűlést Sükösd Zsigmond ügyvéd nyitotta meg, tolmácsolva Négyfalu csángóságának az üdvözlését. A négyfalusi leányok nevében Antal Bacsó Ilus, az ifúság nevében pedig Lázár Rezső tartottak üdvözlőbeszédet. Szabó Béni képviselőjelölt beszédében kifejtette programját. A gyűlés végén megvendégelték a képviselőjelölteket, akik még hosszasan időztek választóik körében.⁶⁰

Szombaton, december 16-án délután öt órakor a képviselőjelöltek Bácsfaluban folytatták a választási kampányt. Bácsfalu és Türkös népe a bácsfalusi községi vendéglő nagytermébe gyűlt össze, hogy részt vegyenek a képviselőjelöltek által megtartott gyűlésen. Gilich Fülöp evangélikus lelkész nyitotta meg a gyűlést, és Deák Sándor türkös evangélikus lelkész beszédével zárult. Vasárnap, december 17-én öt gyűlésen foglalt állást a magyar falvak népe a brassói képviselőjelöltek mellett. Tatrangban Szórády Lajos főesperes köszöntötte a falu nevében a képviselőjelölteket. Délben tizenkét órakor került sor a pürkereci gyűlésre, amely a falu művelődési házában a termében volt megtartva. Zajzonban délután két órakor tartották meg a választói gyűlést, és Dávid Károly evangélikus alesperes nyitotta meg. A zajzoni gyűlést Bodola követte. Serester Tamás református lelkész megnyitja után Szabó Béni és Orbán János jelöltek beszéltek. Az Ambrus Imre beszéde elmaradt, mert munka végett haza kellett utaznia. Keresztváron is óriási tömeg gyűlt össze, az Indig-féle vendéglő termében. Kiss Endre református lelkész nyitotta meg a gyűlést, és üdvözölte a jelölteket, akik ezután tartották meg körútjuk utolsó programbeszédét.⁶¹

Az 1933. decemberi választások Romániában a Nemzeti Liberális Párt győzelmével zárultak, amely 50,99% szavazatot ért el, és 300 képviselőt, valamint 110 szenátort juttatott a parlamentbe. A Nemzeti Parasztpártnak létrejötté óta ez volt a leggyengébb választási eredménye. Ennek fő oka a nemzeti parasztpárti kormányok (és főleg Alexandru Vaida-Voevod 1933. január–novemberi kormányának) politikája voltak, a belső viszályok, amelyek miatt Grigore Iunian csoportja 1932 októberében kivált, valamint a Iuliu Maniu és Alexandru Vaida-Voevod közötti konfliktus kiéleződése. Mindez természetesen legyengítette a pártot. A szavazatok megyénkénti kiértékelése alapján Erdélyben voltak a legsúlyosabban a veszteségeit, ami azt jelentette, hogy a pártban addig vezető szerepet játszó csoport nagymértékben kompromittálódott. Az elért szavazatok számát

illetően Iuliu Maniu a harmadik helyre került, két parasztpárti, Mihalache és Armand Călinescu mögé.⁶² A Magyar Párt 141 894 szavazatot kapott, és ezáltal kilenc képviselőt juttatott a parlamentbe. Brassó megyében a Magyar Párt színeiben Szabó Béni lett negyedszer képviselő.⁶³

8. Az 1937-es választások

1934 januárjában Gheorghe Tătărescut nevezték ki a kormány élére, ő pedig fokozatosan a II. Károly szolgálatába állt, amiért is a király Tătărescut a mandátuma lejárta után is meghagyta tisztségében, és rábízta az 1937-es választások megszervezését. A választási kampány az általános zavar légkörében zajlott, amit az a meg nem támadási szerződés idézett elő, amelyet 1937. november 25-én írt alá Iuliu Maniu, a Nemzeti Parasztpárt elnöke, Corneliu Zelea Codreanu, a vaskardista mozgalom vezetője és Gheorghe Brătianu, a Nemzeti Liberális (georgista) Párt elnöke.⁶⁴

Brassó megyében a Magyar Párt részéről Szabó Béni szücsmester, Csere János kisgazda és Pünkösdi Mihály kisgazda voltak a képviselőjelöltek az 1937-es decemberi választásokra.⁶⁵ A törvényszék főelnöke hivatalos hirdetőnyelven közölte, hogy Brassóban a szavazás 1937-ben új rózsaszín igazolványokkal történik. Az igazolványok kiadását azonban nem kezdték meg a kiadott időpontban, a közönség hiába várakozott. A tagozati elnökség közölte, hogy fehér igazolványokat adnak ki, mert a miniszter így rendelkezett. Ezeket az igazolványokat csak azok kapták meg akadálytalanul, akik a népesedési hivatal könyvecskéjével igazolták személyazonosságukat. A magyar választójogosultakat, a legkülönbözőbb ürügyekkel, törvényes joguktól eltiltották. Így többek között azt követelték tőlük, hogy a Bukarestben székelő bünyügyi nyilvántartóból szerezzenek ártatlansági bizonyítványt. Mindezek a körülmények komoly veszélyt jelentettek a brassói választási eredményre. A választások előtt az a hír terjedt, hogy egyes román pártok itatással, etetéssel, sőt pénzeléssel is próbálták verbuválni magyar szavazókat is.⁶⁶

1937. december 13-án a brassói képviselőjelöltek Brassóban, a Redoute-teremben tartották meg programbeszédüket. A gyűlést a Magyar Párt brassói tagozatának elnöke, Szele Béla nyitotta meg. Szabó Béni programbeszédében felvázolta a kilenc évi országgyűlési képviselői tevékenységét: 1927-től négy ízben volt a Brassó megyei magyarság országgyűlési képviselője, ipari-, kereskedelmi-, posta- és vámkérdésben tevékenykedett, nagy szerepet vállalt

⁶⁰ *Brassói Lapok*, 1933. december 15., 288. sz., 9.

⁶¹ *Brassói Lapok*, 1933. december 20., 292. sz., 9.

⁶² SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 280.

⁶³ *Brassói Lapok*, 1933. december 23., 295. sz., 1.

⁶⁴ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 328–333.

⁶⁵ *Brassói Lapok*, 1937. december 2., 257. sz., 1.

⁶⁶ KÁL, Fond 1283, doc. 6/1937, f. 495.

a szesz-, ipartörvény, a munkásszerződések elkészítésében. Az ipartörvény körül kifejtett tevékenységét bővebben is ismertette. Képviselői tevékenykedése során hatvan interpellációt intézett a kormányhoz. Feljegyzései során szerint 1366 ügyben járt közben a különböző főhatóságoknál. Ezekben az ügyekben nemcsak a magyar kisemberek ügyei szerepeltek, hanem 71 esetben a románoké és 63 esetben a zsidóké is. Szabó Bénit követően Csere János tatrangi kisgazda és Pünkösdi Mihály fűrészmezei kisgazdamolnár, képviselőjelöltek szólaltak fel, és a magyar egység szükségességét hangoztatták.⁶⁷

A december 20-i képviselőválasztás ismét a liberális párt hagyományainak jegyében folyt le. A Magyar Párt jelöltjeit letartóztatták, gyűléseket nem engedélyeztek, egész községeket zártak le a szavazás előtti napokban, a Magyar Párt bizalmi embereit nem engedték az urnák közelébe. A véres választás nagy meglepetést hozott. A legelkeseredettebb terror ellenére sem tudta a Vaida román frontjával szövetkezett liberális párt megszerezni az összes szavazatoknak a 40%-át, s így először fordult elő Románia politikai történetében, hogy a választást levezető kormány kisebbségben maradt. A Magyar Párt tizenkilenc

képviselői mandátumhoz jutott, s ezeket a központi választási bizottság úgy osztotta szét, hogy minden megyében megválasztottnak jelentette ki a listavezetőt.⁶⁸ A Vasgárda – amely „Mindent a Hazáért” elnevezés alatt vett részt a választásokon, és egyébként Románia legerősebb fasiszta szervezete volt – az ország történetében először ért el mintegy 500 000 szavazatot, s ezzel harmadik helyre került. Az országos szavazatok összegének 15,5%-a nyilvánvalóan nem győzelem, de a választások összehasonlító elemzéséből világosan kitűnik, hogy a Vasgárdának milyen fontos lépést sikerült megtennie. A Nemzeti Keresztény Párt 9,15%-ot ért el a választások során, és ez az eredmény is azt bizonyítja, hogy 1937 végén a jobboldali szervezetek teljes támadásba mentek át. A király a bevett szokásoktól eltérően a negyedik helyre szorult pártra ruházta a hatalmat, mivel azt könnyen befolyásolhatta, és szükség esetén el is mozdíthatta a kormányzásból.

A Goga-kormány megalakulása (1937. december 28.) súlyos csapást jelentett a politikai pártokra alapított alkotmányos parlamentáris rendszer számára: ez volt a tekintélyuralmi monarchiára való áttérés bevezető akkordja Romániában.⁶⁹

Nagy Éva – Kós Károly Szakközépiskola, Sepsiszentgyörgy, Gábor Áron u. 18., RO-520008; g_e_vi@yahoo.com

⁶⁷ *Brassói Lapok*, 1937. december 16., 269. sz., 1.

⁶⁸ MIKÓ Imre 1941, 195–196.

⁶⁹ SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe 1999, 333–335.

Függelék

1. táblázat Az 1926-os Brassó megyei képviselőválasztás eredményei

Sorszám	Választókerület	Szavazók száma	A magyar–román–szász kartellre szavazók száma
I.	Belváros	1543	1235
II.	Bolgárszeg	1733	500
III.	Ó-Brassó	1866	1094
IV.	Bolonya	1906	1159
V.	Rozsnyó	2224	1089
VI.	Feketehalom	1921	924
VII.	Földvár	1932	1285
VIII.	Szentpéter	997	623
IX.	Prázsmár	1374	980
X.	Csernátfalu	1032	537
XI.	Hosszúfalu	873	582
XII.	Zajzon	968	626
XIII.	Keresztvár	876	463
XIV.	Bodza	1240	143
XV.	Zernyest	2058	379
XVI.	Törcsvár	1276	274
XVII.	Szászmagyarós	754	595

2. táblázat Az 1926. július 4-i megyeitanács-választás eredménye Brassó megyében

Sor-szám	Választókerület	Szavazók száma	Leszavazók száma	Megsemmisített szavazatok	Magyar–szász–román lista	Nemzeti Parasztpárt
I.	Rozsnyó	1406	389	6	293	90
II.	Keresztényfalva, Holbák, Vulkán	1493	1198	30	660	508
III.	Feketehalom, Vidombák	1688	1213	17	980	216
IV.	Szunyogszék, Vledény	1034	537	7	105	425
V.	Földvár, Veresmart, Krizba	1444	1093	11	655	427
VIII.	Prázsmár, Szászhermány	1726	1278	39	1010	229
IX.	Csernátfalu, Türkös, Bácsfalu	1999	770	21	531	198
X.	Hosszúfalu	1770	582	7	424	151
XI.	Zajzon, Tatrang, Pürkerec	1631	729	21	539	198
XII.	Keresztvár, Bodola, Dobolló, Márkos	1187	956	28	482	446
XIII.	Bodzaforduló, Szitabodza, Bárkány, Bodzavám	1798	642	4	115	523
XIV.	Zernyest, Almásmező	1706	1190	42	446	708
XV.	Ótohán, Magura, Pestera, Predeál	939	437	8	80	349
XVI.	Törcsvár, Szohodol, Simon, Újtohán	1256	454	2	344	108
XVII.	Alsómoecs, Felsőmoecs, Símea	1011	222	8	114	100
XVIII.	Magyarós, Apáca	945	736	10	592	134

3. táblázat Az 1927. júliusi választások romániai országos eredményei

Sorszám	Politikai alakulat	A szavazatok végösszegének %-a	Képviselők száma	Szenátorok száma (egyetemes kollégium)
1.	Nemzeti Liberális Párt	61,69	318	92
2.	Nemzeti Parasztpárt	22,09	54	17
3.	Magyar–Német Blokk	6,28	15	1
4.	Néppárt	1,93	–	–
5.	L. A. N. C	1,90	–	–
6.	Szociáldemokrata Párt	1,81	–	–
7.	Munkás-Paraszt Párt	1,14	–	–
8.	Nemzeti Párt	1,02	–	–
9.	C. Z. Codreanu Csoportosulása	0,39	–	–

4. táblázat Az 1931-es országos választások összesített eredménye

Sorszám	Politikai alakulat	A szavazatok végösszegének %-a	Képviselők száma	Szenátorok száma (egyetemes kollégium)
1.	Nemzeti Unió	47,49	289	113
2.	Nemzeti Parasztpárt	14,49	30	1
3.	Nemzeti Liberális Párt (Gh. Brătianu)	5,93	12	–
4.	Néppárt	4,82	10	–
5.	Magyar Párt	4,75	10	4
6.	L. A. N. C	3,89	8	–
7.	Parasztpárt (dr. Nicolae Lupu)	3,44	7	–
8.	Szociáldemokrata Párt	3,25	6	–
9.	Demokrata Parasztpárt + Uzsorakamat Elleni Liga	2,75	6	–
10.	Munkás-Paraszt Blokk	2,52	5	–
11.	Zsidó Párt	2,19	4	–
12.	C. Z. Codreanu csoportosulása	1,05	–	–

Levéltári források

Romániai Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kolozsvár (KÁL)
– Fond 1283: *Partidul Maghiar din România*

Irodalom

Brassói Lapok (Politikai napilap), Brassó, 1926–1937

Magyar Kisebbség (Nemzetpolitikai szemle), Lugos, 1922–1937

Monitorul Oficial, 1919–1937

BALÁZS Sándor

1991 A Magyar Párt-ideológia – tézisekben, *Korunk*, 1991/2, 235–240.

BALOGH Arthur

1997 *Jogállam és kisebbség*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest–Kolozsvár.

BÁRDI Nándor

1997 A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiái a két világháború között, *Régió*, VIII/2, 32–67.

1999 Kisebbségpolitika – pártpolitika – paktumpolitika [a *Magyar Kisebbség*beli 1937-es Gyárfás Elemér: *Első kísérlet és vitája*; újraközli Bárdi Nándor], *Magyar Kisebbség*, VI/2–3, 217–285.

2000 Választások a két világháború közti romániai magyar kisebbségpolitikában, *Magyar Kisebbség*, VI/4, ...–...

BULEI, Ioan

1996 *Scurtă istorie a românilor*, Editura Meronia, București.

CĂPREANU, Ioan

1994 *Partide și idei politice în România 1880–1947*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

FRITZ László

2000 A közigazgatási választások eredményei [újraközlés a *Magyar Kisebbség*, 1930/7, 234–239, 1930/15–16, 554–564 alapján], *Magyar Kisebbség*, VI/4, ...–....

GYÖRGY Béla

2003 *Reformmozgalom a romániai Országos Magyar Pártban (1926–1927)*, *Magyar Kisebbség*, VIII/1, 123–145.

HITCHINS, Keith

1996 *România 1866–1974*, Editura Humanitas, București.

KRENNER Miklós

1995 *Az erdélyi út*, Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.

LÁSZLÓ Dezső

1997 *A kisebbségi élet ajándékai*, Minerva Művelődési Egyesület, Kolozsvár.

MAMINA, Ion – SCURTU, Ioan

1996 *Guverne și guvernanți 1916–1938*, Editura Silex, București.

MANUILA, Sabin

1938 *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, II, *Neam, limbă maternă, religie*, Institutul Central de Statistică, București.

MIKÓ Imre

1941 *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*, Studium Kiadó, Budapest.

NĂSTASĂ, Lucian – SALAT, Levente

2003 *Maghiarii din România și etica minoritară*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj.

NEAGOE, Stelian

1996 *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1995)*, Editura Machiavelli, București.

NEDELEA, Marin

1997 *Aspecte ale vieții politice din România în anii 1922–26. Politica guvernului liberal, regroupări în rândul partidelor burgheze*, Editura Științifică, București.

1994 *Istoria României. Compendiu de curente și personalități politice. 1848–1940*, Editura Niculescu, București.

1991 *Prim-miniștrii României Mari. Ideile politice*, Viața Românească, București.

RÓNAI András

1939 Erdély népességi viszonyai, *Magyar Statisztikai Szemle*, 1939/4, 350–360.

Forrás: <http://www.hhrf.org/magyar kisebbség/0204/m020409.html>

SAS Péter

1987 *Az erdélyi magyarság politikai szervezkedése*, Budapest.

SBĂRNĂ, Gheorghe

2001 *Partidele politice din România 1918–1940. Programe și orientări doctrinare*, Editura Sylvi, București.

SCURTU, Ioan

1973 *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1918–1922)*, București.

SCURTU, Ioan – BOAR, Liviu

1995 *Minoritățile naționale din România 1918–1925. Documente*, București.

SCURTU, Ioan – BUZATU, Gheorghe

1999 *Istoria Românilor în secolul XX (1918–1948)*, Editura Paideia, București.

SULYOK István – FRITZ László

1930 *Erdélyi magyar évkönyv 1918–1929*, Juventus Kiadó, Kolozsvár.

TĂNĂSESCU

2000 Florian *Parlamentul și viața parlamentară din România 1930–1940*, Editura Lumina Lex.

TREBICI, Vladimir – HRISTACHE, Ilie

1986 *Demografia teritorială a româniei*, București.

Partidul Maghiar la alegeri în județul Brașov (1926-1937)

(Rezumat)

Partidul Maghiar s-a constituit la Cluj, la 28 decembrie 1922, prin fuziunea a două grupări recent constituite, Partidul Popular Maghiar și Partidul Național Maghiar. La alegerile din 1926 a intrat în Parlamentul României pentru prima dată și un reprezentant al Partidului Maghiar din Brașov, însă mandatul acestuia a fost de scurtă durată. Béla Szele era redactor șef al ziarului cotidian *Brassói Lapok*. După ce a ajuns deputat, i s-au adus o serie de acuzații, de genul că ar fi scris în anul 1916 articole ce atacau românii și Casa Regală, însă acuzațiile aduse împotriva lui au fost nefondate. Mandatul deputatului brașovean a fost totuși anulat. În 1927 nici un reprezentant al Partidului Maghiar din județul Brașov nu a obținut mandat, nici în Senat, nici în Camera Deputaților.

Cu ocazia alegerilor din 1928, Béni Szabó, reprezentantul Partidului Maghiar din Județul Brașov a devenit deputat. El va fi singurul deputat brașovean maghiar, care își duce mandatul până la capăt, fiind ales de încă trei ori în perioada interbelică, înainte de instaurarea din 1938 a dictaturii regale. Deputatul brașovean a fost reprezentantul micilor întreprinzători și meseriași, fiind singurul deputat din perioada interbelică, care a luptat atât pentru drepturile întreprinzătorilor și meseriașilor maghiari, cât și ale celor români, evrei și sași.

Participation of the Magyar Party in the elections in Brassó county (1926–1937)

(Abstract)

The Magyar Party was founded in Kolozsvár (Cluj) on December 28, 1922 by fusion of two recently founded political groups: the Magyar People's Party and the National Magyar Party. In the 1926 election, for the first time, a representative of the Magyar Party of Brassó (Brașov) won a seat in the Romanian Parliament, but only for short time. Béla Szele was the general editor of the daily newspaper *Brassói Lapok*. After becoming member of the Parliament he was accused of writing articles attacking Romanians and the Royal House in 1916, but the accusations proved to be unfounded. Nevertheless his mandate was annulled.

In the 1927 election none of the Magyar Party's representatives from Brassó county obtained a seat either in the Senate or in the Assembly of Deputies.

In the 1928 election Béni Szabó, representative of the Magyar Party from Brassó, became member of the Parliament. He was the only Hungarian member from Brassó who fulfilled his mandate and has been elected three more times in the interwar period, before the royal dictatorship was installed in 1938. Béni Szabó was the representative of small enterprises and craftsmen, being the only member in the interwar period, who fought for the rights of Hungarian, as well as Romanian, Jewish and Saxon small entrepreneurs and craftsmen.

1937 december 15

B. L.

mely több, kevesebb módosítással fenáll maig is a bizottságban kidolgozott a párt munkatervét is, melynek első cikke így szól, hogy: — köveleljük a nemzeti kisebbségek, közelebbről a magyar kisebbség közjogi alanyosságának az alkotmányban való elismerését és az elismerés szükségképi következményeként a nemzeti autonómiát.

Kifejtette ezután Sándor József, hogy ő az önkormányzatot két szempontból mérlegelte: általános és politikai szempontból, amelyhez a példát a kisebbségi szerződés 11-ik szakaszában biztosított székely egyházi és iskolai autonómia szolgáltatja. A gyulafehérvári koronázás alkalmával a Magyar Párt elnöke, a Magyar Szövetség, felségfolyamodványt terjesztett az Uralkodó elé, amelyben a székely közművelődési önkormányzat tárgyában kérték a kormányval való tárgyalás lehetőségét. Ennek immár 16-ik esztendeje. A továbbiakban Sándor József ismertette ezt a politikai önkéntesítést érintő tevékenységét és felemlit-

tette többek közt, hogy 1930. május 13-án sikerült elérnie az akkori közoktatási miniszternél, hogy *szóbeli kötelezettséget vállalt, miszerint, ha a székely közművelődési autonómia létrejön, a minisztériumban e célra külön osztályt létesítenek.*

— Nem fondorkodtam és ravaszkodtam tehát semmiben — folytatta —, sőt eddig tartott több, mint száz nagy parlamenti beszédeimből világosan kitétnék, hogy minden más alkalommal visszatértem e kérdésekre, ahol arra alkalom mutatkozott. Legutóbb is a *sepsiszentgyörgyi országos pártgyűlés alkalmával eskélyességem volt az, aki a pártközpontban kértem és indítványoztam, hogy visszatérve az 1921. október 6-iki emlékirat kezdeményezésére, forduljunk most is Felsőfölséghez a királyhoz egy részletesen kidolgozott emlékirattal, melynek egyik főpontja legyen a székely egyházi és iskolai autonómia.* Mert eleget vártunk immár husz esztendeig. És itt teljesen félreértettek egyes román lapok, ame-

lyek nevémet nyilvánosan kipécézték, mert a királyhoz az alkotmány adta kérelmezési jog alapján benyújtott emlékirat a lojalitás tanujele, mert nem külföldön, vagy hátsó ajtóon lépünk föl és be, hanem emelt homlokkal, nyíltan és egyenesen a nyitott ajtón. Hozzájárult ehhez, hogy a magyar kormány tárgyalásokat kezdve a román kormánnyal a kisebbségi kérdés rendezése tárgyában, észszerűen merült fel az a vélemény, hogy *rólunk, nélkülünk alig jöhet létre ilyen meg egyezés, annál kevésbé, mert hiszen magának a román kormánynak ismernie kell, hogy melyek a kéréseink, óhajlásaink és követeléseink.* Kisebb részletkérdésekben 1921. október 6-ika óta már számtalan kérvénnyel és beadvánnyal fordultunk a váltakozó kormányokhoz, de most kardinális és alapvető kérdésekről van szó, amelyekkel szemben némán nem maradhatunk.

A Magyar Párt brassói gyűlése

A Magyar Párt brassómezei képviselőjelöltjei rendkívül nagy érdeklődés mellett tartották programbeszédüket Brassóban hétfőn este a Redoute zsufolásiáig megtelt termében.

Szele Béla dr. elnöki megnyitása után Szabó Béni szücsmester, listavezető mondott nagyhatású beszédet, amelynek keretében vázolta kilencévi országgyűlési képviselői tevékenységét.

— *Ezért 10 évvel vállaltam először politikai szereplést — mondotta. — Azelőtt, mint iparos vettem ki részemet a magyarság és az iparoság ügyéből. Ennek a 10 év előtti tevékenységem ismerettségének is órák kellének, de talán felesleges is, hiszen ebben a teremben is sokan vannak, akik szemtanúi voltak munkámnak s akikkel együtt dolgoztam.*

HARC A KISEMBEREK ERDEKEIÉRT

Szabó Béni 1927 óta négy ízben volt a brassómezei magyarság országgyűlési képviselője. Mindjárt először megválasztása után megkezdte parlamenti működését és különösen az ipari, kereske-

rői, amelyeket a helyi hatóságoknál tett naponta. Nagy elismeréssel beszélt Nun Lancu megyefőnökről, aki mindenkor megértést tanúsított, amikor az igazságot érte sérelem és aki kijelentette a Magyar Párt vezetői előtt, hogy *mindent el fog követni a választások tisztasága érdekében.* (A jelenlevők hosszasan tinnepették Nun Lancut.) Ezután kitért azokra a támadásokra, amelyekkel el akarták őt gáncsolni. A támadások miatt többször megtorpant, de amikor 500-as küldöttség akarta felkeresni, megváltoztatta szándékát.

— *Amit kilenc éve teszek — mondotta — ezután is elszántasággal akarom folytatni. Amennyiben a magyarság nem tudná kötelességét az elkövetkező választáson, azt személyemmel szemben megnyilvánuló bizalmatlanságnak tekintem és nem tehetek mást, mint azt, hogy levonom a konzekvenciát. Ha fájdalom is tölt el, teljesülhet az a régi vágyam, hogy szeretett iparomnak, családomnak és személyzetemnek élhetek kizárólag.*

Beszéde alatt és után a jelenlevők *hosszasan és lelkesen ültették Szabó Bényt.*

SZELE BELA DR. ZÁROSZAVAI

Ezután Csere János tatrangi kisgazda és Pünkösti Mihály fűrészművei kisgazda-molnár, képviselőjelöltek szólaltak fel és a *magyar egység szükségességét hangsúlyozták.* Ők is lelkesen ültették Szabó Bényt. Ezután Kopács Lajos unitárius esperes és Erdélyi János munkás szólalt fel, majd Szele Béla dr. elnök *mondott zárószavakat.* Beszédében visszautasította azokat az alaptalan vádakokat, amelyeket a Magyar Párttal szemben hoztak fel. Rámutatott arra, hogy *mik lették a szükségessége azt, hogy a párt önállóan nevez részt a választásban.* Ismertette a Madosznak a Magyar Párthoz intézett együttműködési javaslatát, amelyben a Magyar Pártot is a nemzeti parasztpárttal való együttműködésre akarta bírni. Hangsúlyozta, hogy a *Mados az ajánlatából nem tűnt ki az együttműködésre irányuló óhaj.*

A gyűlés a Magyar Pártnak, vezetőinek és elnökének lelkes és viharos eljövésével ért véget.

1. ábra

Készülődés a két világháború közti utolsó romániai választásokra (Brassói Lapok)